

کارگاه‌های داستان‌نویسی جریان ساز، بعد از انقلاب

لشکرکشی ادبیاتی‌ها

ابتدای انقلاب آزادی‌های ایجاد شده باعث به وجود آمدن تعداد زیادی نشر به در حوزه ادبیات شد. در کنار این‌ها، تمایل به ادبیات غیر سیاسی کم کم پر رنگ شد و این اتفاق مقارن با ترجمه‌های نظری و ورود مباحث تئوری در حوزه شعر و داستان، مخصوصاً از طرف کسانی چون رضا برهانی شد. ادبیات غیر سیاسی و بحث‌های جدید هنری، راه چند صدایی شدن و به وجود آمدن جریان‌های ادبی را باز کرد. مجموعه اتفاقاتی که در طول سه دهه تعداد زیادی کلاس‌های داستان‌نویسی ایجاد کرد، حتی در دوره‌ای که تعداد مجلات کمتر شد این دوره‌ها و کارگاه‌ها و جلسات جای خالی آن‌ها را جبران کردند. رشد روزافزون کلاس‌ها و کارگاه‌ها به جایی رسید که حالا کسایی تنها با یک کتاب و گاهی حتی بدون کتاب دست به برگزاری کلاس می‌زنند. اما در این گذر تعدادی از نویسندگان تأثیراتی فراموش‌نشده‌ای بر جریان ادبیات گذاشته‌اند. در این معرفی تنها به کارگاه‌های تأثیرگذار تر پرداخته شده و به کارگاه‌های کسایی مثل حسین پاینده، محمدحسین اخوت، شیوا اسطوپی، حسین مر تضاویان، آیکنار، مهسا محب‌علی، صفدر تقی‌پور، حسن میرعبادی اشاره نشده است.

کانون نویسندگان ایران

این کانون که از سال ۱۳۴۸ در تعلق بود، بار دیگر در اواخر سال ۱۳۵۶ با برگزاری شب‌های شعر و همچنین باز شدن فضای سیاسی دوباره با گرفت و بعد از انقلاب نیز به فعالیت‌های خود ادامه داد. کانون برای زلزله‌زدگان آبان‌ماه ۱۳۵۸ شب‌هایی با عنوان «آزادی و فرهنگ» در زمین چمن دانشگاه تهران برگزار کند تا به تجزیه و تحلیل مسائل اجتماعی و فرهنگی ایران از نظر گاه مرام‌نامه کانون بپردازد. اما عده‌ای از اعضای کانون که هوادار حزب توده بودند با این جلسات مخالفت کردند و از طرف هیئت دبیران کانون اخراج شدند. به دنبال این اتفاق ۲۶ نفر که جلسات شعر کانون را ضد انقلابی می‌دانستند از کنار آن جدا شدند و بدین طریق کانون بار دیگر در بهار ۱۳۶۰ معلق شد. در سال ۱۳۶۹ نویسندگانی مثل سیمین بهبهانی، رضا برهانی، محمود دولت‌آبادی، هوشنگ گلشیری و جواد مجابی با هدف جهت‌گیری‌وری پول‌ساز برای زلزله‌زدگان گیلان، تصمیم به برگزاری شب شعر کردند و هرچند موفق به برگزاری شب شعر و داستان خوانی نشدند اما برای تدوین منشور جدید کانون بر مبنای ضرورت‌های روز تلاش کردند. پس از سال‌ها طرح ادامه کار کانون به شکل یک شکل صنفی در راستای دفاع از حقوق پدیدآورندگان آثار ادبی مطرح شد. از آن تاریخ تا اکنون، اهل قلم در مجلات مختلف درباره کانون نظر می‌دهند و جلساتی برای تنظیم و تصویب اساسنامه برگزار می‌کنند.

کارگاه شعر و قصه رضا برهانی

برهانی ابتدا در سال‌های ۴۶ و ۴۷ در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران یک کارگاه شعر و قصه دایر کرد. او در مدت اقامت دو ساله خود در آمریکا، در دو دانشگاه ایندیانا و برینلد و کالج ایالت نیویورک ادبیات خلاق تدریس کرد. این تجربه‌ها باعث شد در بازگشت به ایران و بعد از فرار شاه به فکر تأسیس کارگاه قصه بیفتد. او این جلسات را ابتدا در خانه‌های علاقه‌مندان و بعد در زیرزمین آپارتمان مسکونی‌اش در خیابان پاسداران تشکیل داد و به این صورت کارگاه شعر و قصه برهانی به وجود آمد. کارگاه در ابتدا به صورت کلاس‌های حافظه‌خوانی شروع شد و بعد شکل خود را عوض کرد. در این جلسات علاوه بر قصه (که به نظر برهانی شکل کلی تری از داستان است) به شعر و نقد ادبی هم پرداخته می‌شد. برهانی چهارشنبه و پنجشنبه‌های هر هفته به طور مستمر کلاس برگزار می‌کرد؛ چهارشنبه‌ها کلاس تئوری و پنجشنبه‌ها کارگاه شعر و قصه. جمع‌های آخر هر ماه نیز در کارگاه خود را به روی همه می‌گشود تا هر کس که دوست دارد بیاید و داستان و شعر بخواند. کارگاه برهانی چیزی فراتر از یک کلاس شعر و قصه نبود؛ «جریان برهانی» به وجود آمد، جریانی که نه تنها شاگردان مستقیمش بلکه بسیاری دیگر که حتی در آن کلاس‌ها حضور نداشتند به این جریان منتسب شدند.

رضا برهانی دانش‌نظری زیادی داشت و به سه زبان مسلط بود.

اشکالی که بر او وارد می‌داند این است که او اعتقاد دارد تنها بر اساس نظریات مدرن می‌توان به آفرینش مدرن دست یافت. عده‌ای نقش برهانی را به عنوان منتقد و رمان‌نویس و شاعر مغرب می‌دانستند، زیرا بنا به گفته‌ها، بیشتر شاگردان او تنها به حفظ نظریاتی که او معرفی می‌کرد می‌پرداختند و هیچ گونه متن فارسی را نمی‌توانستند با آن نظریه‌ها تحلیل کنند. برهانی بیشتر خودش را در شاگردانش تکثیر کرد، به مخصوص در زمینه شعر. مهسا محب‌علی و شیوا اسطوپی از مشهورترین شاگردان او هستند.

کارگاه داستان‌نویسی هوشنگ گلشیری

گلشیری از ابتدا علاقه‌ای به انجمن‌ها و کلاس‌ها داشت و به همین علت، پای او نیز از سال ۳۹ به

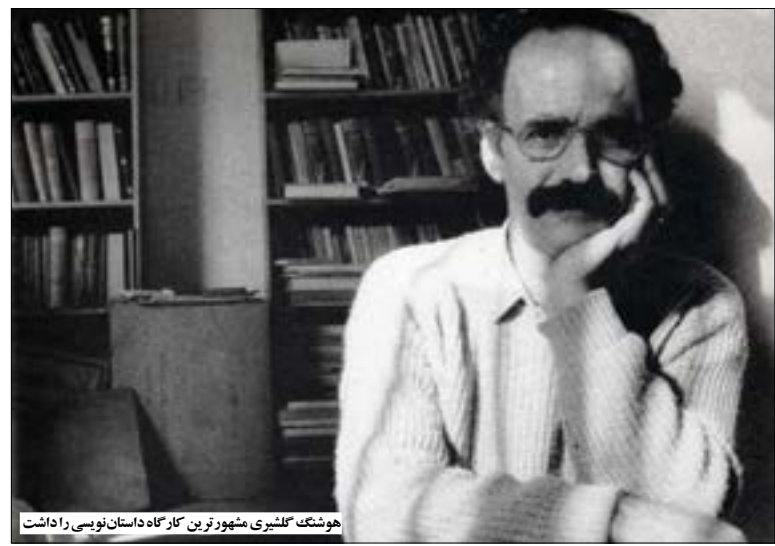
«انجمن ادبی صائب» باز شد و بعد کارش به جنگ اصفهان کشید. گلشیری نیز چون برهانی تصمیم داشت جلسات کارگاهی در زمینه داستان برگزار کند. جلسات پنجشنبه گلشیری در سال‌های ۶۱ تا ۶۷ ابتدا هر هفته در خانه یکی از اعضا تشکیل می‌شد. دغدغه اصلی این جلسات، بیشتر داستان و کار خلاق بود و کمتر از آموزش مستقیم استفاده می‌کرد. در این جلسات هنگام نقد و بررسی اثر، همیشه توجه زیادی به ریزه‌کاری‌های تکنیکی می‌شد. مجموعه داستان «هشت کتاب» نخستین نتیجه این جلسات بود که به چاپ رسید. گلشیری بعد از بازگشت از سفر اروپا در سال ۶۹ سالی در گالری کسری اجاره کرد و کارگاه داستان را در آنجا تشکیل داد و جلسات چهارشنبه‌ها را آغاز کرد. او در همین مکان اما این بار از طریق ثبت‌نام، جلسات شنبه و دوشنبه را هم برگزار می‌کرد؛ شنبه‌ها به تدریس ادبیات معاصر ایران می‌پرداخت، دوشنبه‌ها ادبیات خارجی و چهارشنبه‌ها کارگاه داستان. اعضای جلسات چهارشنبه‌ها توسط خود گلشیری انتخاب می‌شدند که در ابتدا هفت نفر بودند. بعد از تعطیلی جلسات در گالری کسری، او باز جلسات را در خانه‌های افرادی که بر شیوه گلشیری گرفته‌اند این است که او

انتقاد برهانی به گلشیری این بود که هر چند گلشیری نثر فارسی را خوب می‌شناسد و فارسی‌نویسی ماهر است اما چیزی در مورد داستان نمی‌داند؛ باه‌زعم برهانی، رمان «شش‌زده احتجاب» ضعف شدیدی در شخصیت پردازی دارد. همچنین او گلشیری را به «سردرگمی تئوریک» متهم می‌کرد. گلشیری نیز برهانی را نویسنده‌ای درازگو می‌نامید.

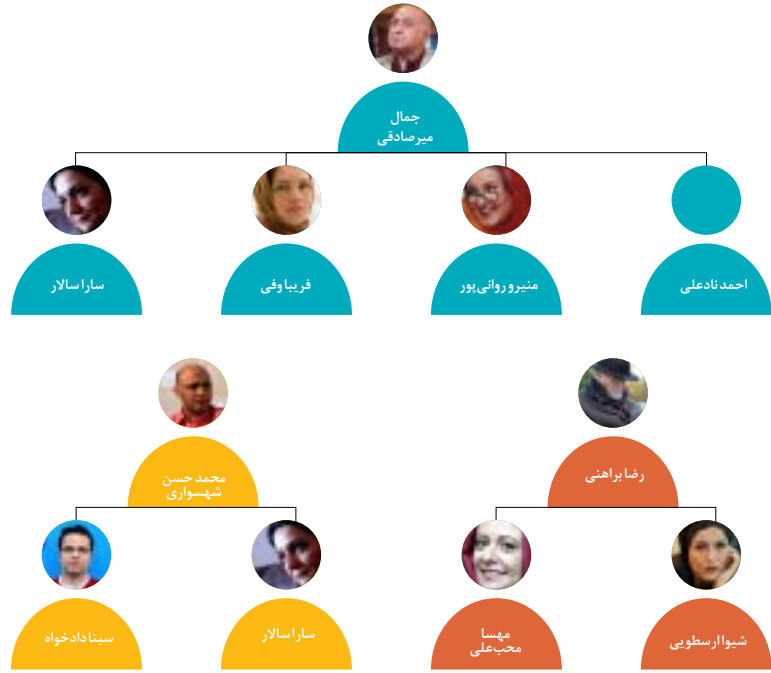
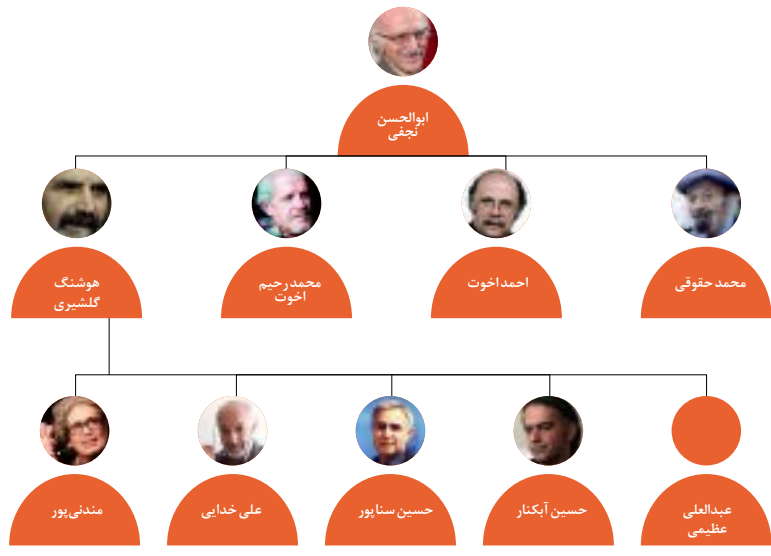
انقد برهانی به گلشیری این بود که هر چند گلشیری نثر فارسی را خوب می‌شناسد و فارسی‌نویسی ماهر است اما چیزی در مورد داستان نمی‌داند؛ باه‌زعم برهانی، رمان «شش‌زده احتجاب» ضعف شدیدی در شخصیت پردازی دارد. همچنین او گلشیری را به «سردرگمی تئوریک» متهم می‌کرد. گلشیری نیز برهانی را نویسنده‌ای درازگو می‌نامید.

گلشیری در ابتدا در سال‌های ۴۶ و ۴۷ در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران یک کارگاه شعر و قصه دایر کرد. او در مدت اقامت دو ساله خود در آمریکا، در دو دانشگاه ایندیانا و برینلد و کالج ایالت نیویورک ادبیات خلاق تدریس کرد. این تجربه‌ها باعث شد در بازگشت به ایران و بعد از فرار شاه به فکر تأسیس کارگاه قصه بیفتد. او این جلسات را ابتدا در خانه‌های علاقه‌مندان و بعد در زیرزمین آپارتمان مسکونی‌اش در خیابان پاسداران تشکیل داد و به این صورت کارگاه شعر و قصه برهانی به وجود آمد. کارگاه در ابتدا به صورت کلاس‌های حافظه‌خوانی شروع شد و بعد شکل خود را عوض کرد. در این جلسات علاوه بر قصه (که به نظر برهانی شکل کلی تری از داستان است) به شعر و نقد ادبی هم پرداخته می‌شد. برهانی چهارشنبه و پنجشنبه‌های هر هفته به طور مستمر کلاس برگزار می‌کرد؛ چهارشنبه‌ها کلاس تئوری و پنجشنبه‌ها کارگاه شعر و قصه. جمع‌های آخر هر ماه نیز در کارگاه خود را به روی همه می‌گشود تا هر کس که دوست دارد بیاید و داستان و شعر بخواند. کارگاه برهانی چیزی فراتر از یک کلاس شعر و قصه نبود؛ «جریان برهانی» به وجود آمد، جریانی که نه تنها شاگردان مستقیمش بلکه بسیاری دیگر که حتی در آن کلاس‌ها حضور نداشتند به این جریان منتسب شدند.

اشکالی که بر او وارد می‌داند این است که او اعتقاد دارد تنها بر اساس نظریات مدرن می‌توان به آفرینش مدرن دست یافت. عده‌ای نقش برهانی را به عنوان منتقد و رمان‌نویس و شاعر مغرب می‌دانستند، زیرا بنا به گفته‌ها، بیشتر شاگردان او تنها به حفظ نظریاتی که او معرفی می‌کرد می‌پرداختند و هیچ گونه متن فارسی را نمی‌توانستند با آن نظریه‌ها تحلیل کنند. برهانی بیشتر خودش را در شاگردانش تکثیر کرد، به مخصوص در زمینه شعر. مهسا محب‌علی و شیوا اسطوپی از مشهورترین شاگردان او هستند.

هوشنگ گلشیری مشهورترین کارگاه داستان‌نویسی را داشت

بعثی از شاگردان در این شرح آمده است.

اسماعیلیون یکی از شاگردان کارگاه چهل تن است. کرده است، از جمله «قصه، داستان کوتاه، رمان» و «عناصر داستان»

حلقه خوزستان با برگزاری جلسات نقد و بررسی داستان‌نویسی در ایران است و به شدت اعتقاد دارد که داستان‌نویسی باید آموزش داده شود. او چیزی نزدیک به بیست سال داستان‌نویسی تدریس کرد. میرصادقی علاوه بر کلاس‌هایی که در این سال‌ها در منزل خود برگزار کرد، در دانشگاه‌ها، جمله دانشکده هنرهای زیبا نیز به تدریس داستان‌نویسی و ادبیات معاصر پرداخت. جمال میرصادقی چند سال پیش به خاطر وضعیت جسمانی، تدریس در دانشگاه‌ها را کنار گذاشت.

کلاس‌های محمد میرصادقی میرصادقی از قدیمی‌ترین استادان کارگاه‌های داستان‌نویسی در ایران است و به شدت اعتقاد دارد که داستان‌نویسی باید آموزش داده شود. او چیزی نزدیک به بیست سال داستان‌نویسی تدریس کرد. میرصادقی علاوه بر کلاس‌هایی که در این سال‌ها در منزل خود برگزار کرد، در دانشگاه‌ها، جمله دانشکده هنرهای زیبا نیز به تدریس داستان‌نویسی و ادبیات معاصر پرداخت. جمال میرصادقی چند سال پیش به خاطر وضعیت جسمانی، تدریس در دانشگاه‌ها را کنار گذاشت.

کلاس‌های محمد میرصادقی

از مشهورترین شاگردان او که از این کلاس‌ها بیرون آمدند می‌توان به منیر وروانی‌پور، سارا اسلار، گیتی زیدآبادی، فریبا ولی، هوشیار انصاری‌فر، احمد نادعلی و... اشاره کرد. میرصادقی علاوه بر تدریس، کتاب‌های تئوری و نظری درباره داستان و داستان‌نویسی تألیف کرد.

کلاس‌های شهریار مندنی‌پور

شهریار مندنی‌پور مدتی در تهران بعد از گلشیری در مؤسسه کارنامه و مدتی در شیراز داستان‌نویسی تدریس کرد و از آنجا که به تجربه‌های جدیدی در زبان داستانی دست زده بود، کلاس‌های موقتی داشت. مندنی‌پور در سال ۱۳۸۳ در ستاره‌های کلاس داستان‌نویسی خود را در کتابی به نام «روح شهزاد» منتشر کرد.

کلاس‌های امیرحسین چهل تن

چهل تن هم مدتی در مؤسسه کارنامه درس می‌داد. او که خود سال‌ها در جلسات گلشیری شرکت کرده بود علاوه بر کلاس‌های کارنامه، جلساتی را به صورت کارگاهی در منزل خود اداره می‌کرد. حامد

کلاس‌های محمد بهارلو بهارلو از اوایل دهه هفتاد در دفتر مجله «دنیای سخن» کارگاه داستان‌نویسی خود را به راه انداخت. این کلاس‌ها بعدتر به دفتر مجله «آدینه» و دفتر فیلمسازی یکی از کارگردانان سینما منتقل شد. بهارلو نزدیک به هشت سال در خانه هنرمندان تهران داستان‌نویسی تدریس کرد. بعد از تعطیل شدن این دوره‌ها در خانه هنرمندان، کارگاهش به «ایوان شمس» منتقل شد. در سال‌های اولیه برگزاری این کارگاه‌ها، نویسندگان بزرگی چون بیضایی، تقوایی و غیره به عنوان مدعو در این جلسات شرکت می‌کردند.

کلاس‌های حوزه هنری

دفتر ادبیات داستانی وابسته به حوزه هنری از مؤسساتی بود که بعد از انقلاب اسلامی به برگزاری کلاس‌های داستان‌نویسی پرداخت. در این کلاس‌ها استادانی چون رضا رهگذر، ناصر ایرانی، محسن سلیمانی و جواد جزینی به تدریس می‌پرداختند. محسن سلیمانی مدت کوتاهی در دانشکده هنرهای زیبا داستان‌نویسی تدریس می‌کرد. جواد جزینی در عمر دو ساله هنرستان داستان‌نویسی، مدیریت آن را بر عهده داشت. رویکرد کلاس‌های دفتر ادبیات داستانی، بیشتر ارزش‌های انقلابی و دفاع مقدس بود.

کلاس‌های محمدحسین شهسواری

در چند سال اخیر شهسواری مجموعه کلاس‌هایی تحت عنوان کارگاه رمان به راه انداخته است. در این کلاس‌ها که با حمایت شهر کتاب برگزار می‌شود، بناسرت هر یک از شاگردان و یا شرکت‌کنندگان در طول دوره و زیر نظر شهسواری رمانی بنویسند. در واقع شهسواری با خواندن طرح‌های رمان‌ها، شاگردانش را انتخاب می‌کند. این کارگاه در حال حاضر از موفق‌ترین کارگاه‌هاست و در نهایت رمان‌های موقتی از دل این جلسات بیرون آمده است. رمان‌های «احتمالاً گم شده‌ام»، «یوسف‌آباد خیابان سی و سوم»، «گلف روی باروت»، «زیر آفتاب خوش خیال عصر» و... از این دست هستند.

... خواندنی‌های هفته

قصه‌ها، نوشته‌های غسان کتفانی ترجمه غلامرضا ملامی

روزهای فلسطینی

در تاریخ ترجمه ایران، به ادبیات عرب با توجه به غنای زیاد و تمام ویژگی‌های مثبت و نزدیکی فرهنگی به ایران، آنچنان بها داده نشده است. ایرانی‌ها نویسندگانی که اروپایی را بیشتر از نویسندگانی جهان عرب می‌شناسند و جز عده‌ای انگشت‌شمار، نویسندگان این کشورها در ایران مهجور مانده‌اند. غسان کتفانی، فلسطینی و از مشهورترین نویسندگان روزنامه‌نگارهای این کشور است. او یکی از اعضای رهبری جنبه مردمی برای آزادی فلسطین بوده است. داستان‌های کتفانی اکثراً درباره زندگی و مفهوم آن است و از داستان‌های او فیلم‌های مهمی مثل «المخدوعون» ساخته شده است.

کتفانی سال ۱۹۷۲ در بیروت متور شد. کتاب قصه‌ها، شامل ۲۶ داستان کوتاه از این نویسنده است که امامی خودش آن‌ها را انتخاب کرده است. داستان‌ها به ترتیب زمان نوشته شدن، مرتب شده‌اند. اولین داستان در ۲۶ سالگی نویسنده و بقیه در باقی عمر کوتاه ۲۶ ساله‌اش نوشته شده است. خواندن داستان‌ها علاوه بر تفکر، اطلاعاتی از گذر زمان در جامعه‌ای که او در آن زندگی می‌کرد را هم به دست می‌دهد. کتاب، مقدمه‌ای مفصل درباره او و نوشته‌هایش دارد و با شعری از محمود درویش آغاز و با شعری از نزار قبانی پایان می‌یابد. کتاب چاپ شده است. این به نام «چیزی که از بین نمی‌رود» در ایران می‌گذرد. این داستان، برنده جایزه ادبی کتاب لبنان و مسابقه داستان‌نویسی مجله معارف شده است.

کتاب به فرم نفیس چاپ شده و طراحی جلد آن کار ساعد مشککی است و نقاشی‌هایی از بورهان کرکولی و ضیا القرانی در کتاب چاپ شده است. این کتاب راقار بود نشر کارنامه منتشر کند. داستان‌ها ۸ سال در اختیار مرحوم زهرایی بود اما فوت او این جریان را متغی کرد و در نهایت، کتاب قصه‌ها را انتشارات روزبهان در ۳۲۰ صفحه منتشر کرده است.

خواب‌نی‌لیک، نوشته‌های هسه ترجمه سروش حبیبی

آمیزه شرق و غرب

خواب‌نی‌لیک یکی از کتاب‌های تازه‌نشر ماهی است. این کتاب مجموعه ۱۴ داستان کوتاه از هرمان هسه، نویسنده آلمانی است. هسه، به خاطر نگاهی که به شرق و عرفان شرق دارد مشهور است و این نگاه باعث می‌شود در ایران طرفدارانی داشته باشد. اما نوشته‌های او را شاید نتوان به طور معمول، داستان خواند. هسه داستان را با اعتقادش در هم می‌آمیزد. این کتاب مقدمه‌ای از دیوید فرامتن دارد که در آن نوشته شده است: «این قصه‌ها بازتاب ضایعات عاطفی و تردیدهای شاعر آلمانی جوانی است در آغاز قرن بیستم. هسه مانند بسیاری از نویسندگان اروپایی، تحولات سترگ جهان خود، پیشرفت سریع منطق صنعتی، شدت گرفتن مادی‌گری، جنگ‌های جهانی، انقلاب و تورم و بحران‌های اقتصادی را شاخص افول تمدن غرب دانسته است. او از طریق هنر و ویژه قصه کوشیده است با آنچه تهدید ناخجسته‌گونه علم و سودپرستی و بازاری‌گری می‌شمارد، بستیزد.»

داستان‌های خواب‌نی‌لیک، گسورزاد، بازی سایه‌ها، رؤیای زیبا، خواب‌نی‌لیک، اوگوستوس، شاعر، جنگلی، خبری عجیب از ستاره‌های دیگر، فالدم، راه دشوار، طومار خواب، نقاش، مسخ پیکتور و پرده نام دارند. این کتاب در ۲۰۲ صفحه و با قیمت ۱۲ هزار و ۵۰۰ تومان به بازار آمده است.

Infographic showing various coffee drinks: کافکا، پروست، برام استوکر، اسکار وایلد، آگاتا کرستی، ژرژ سیمنون، استیونسون، جین آستین، بودریار، ناباکوف، بورخس، دانه، شکسپیر، بکت

لذت در ادبیات

قهوه ادبیات

جیانلو کابیسکالچین، ترکیب دو لذت بسزرگ دنیا یعنی کتاب و قهوه را در قالب یک تصویرسازی بسیار مشهور به نام قهوه ادبیات منتشر کرده است. در این تصویر، قهوه با المان‌های خاص هر نویسنده ترکیب شده است. ترکیبی که هم سرگرم‌کننده و هم کنجگاو برانگیز است. با دقت به آن‌ها می‌توان اطلاعات ادبی را هم محک زد. بدون این که اسم نویسنده را بخوانید می‌توانید بفهمید تصویر مربوط به کدام نویسنده است؟